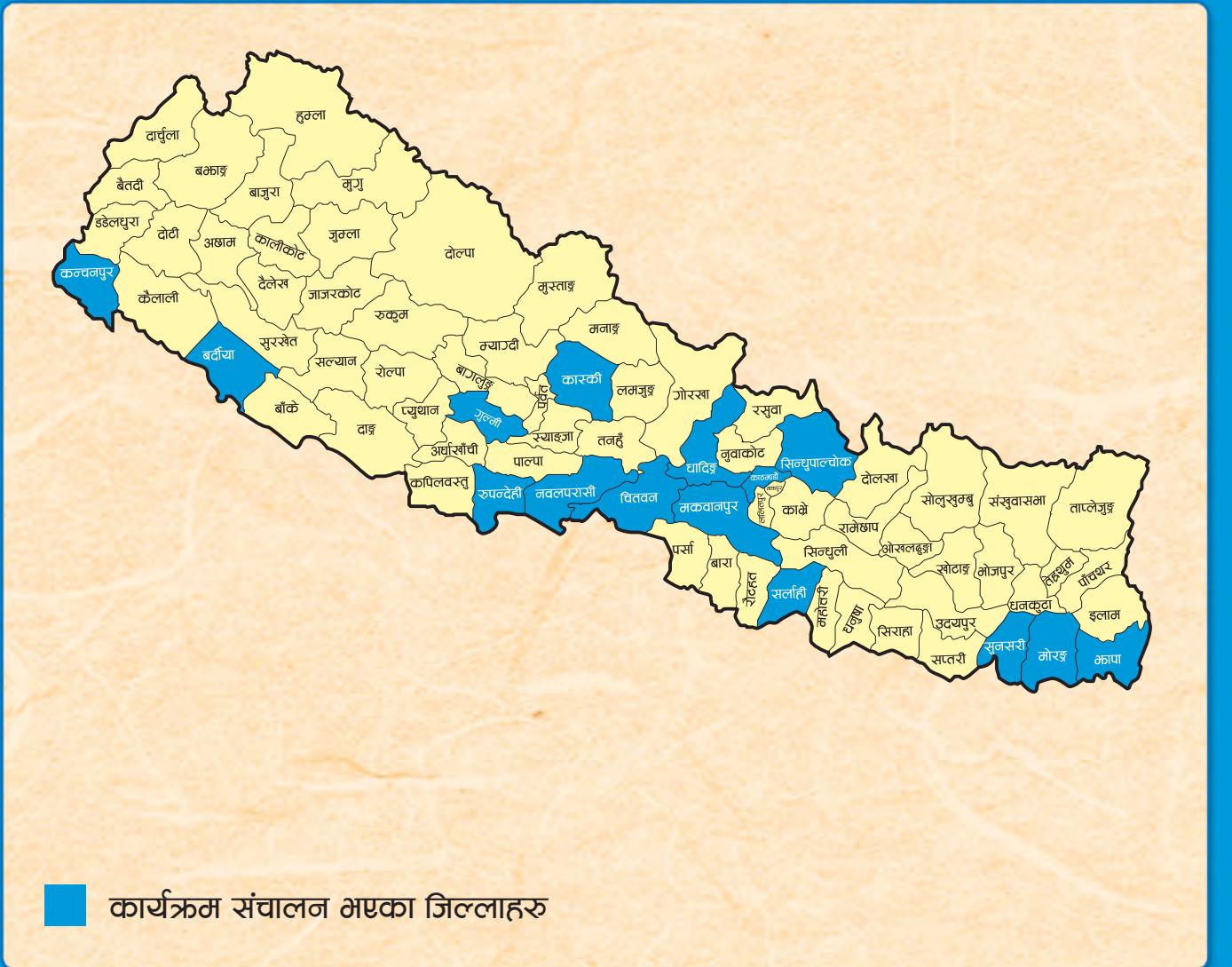

वैदेशिक रोजगारमा जाने महिला कामदारको सशक्तीकरण

कार्यक्रम संचालन भएका जिल्लाहरु

सर्वाधिकार © युएन वुमन २०१३

वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, मर्यादित
र उपलब्धिमूलक बनाउन कामदारहरूको
अधिकार संरक्षण कार्यक्रम

मन्त्र्य

नेपालमा वैदेशिक रोजगारीको प्रभाव दिन प्रति दिन बढ़दै गइरहेको छ । देशमा ब्याप्त गरिवी, बेरोजगारीले जर्दा धेरै नेपाली कामदारहरू वैदेशिक रोजगारीलाई बिकल्पको रूपमा लिने गरेका छन् । धेरै जसो महिला कामदारहरू गरिवी, बेरोजगारीका साथसाथै बिभिन्न किसिमको घरेलु हिंसा तथा बिभेदका कारणले पनि वैदेशिक रोजगारमा जान बाह्य भएका छन् । वैदेशिक रोजगारको आकर्षण बढ़दै जाँदा यस क्षेत्रमा बिभिन्न किसिमका ठारी, शोषण र बिभेदहरू पनि ऋमिक रूपमा बढ़दै गएको छ । सूचनाको कमी, अवैधानिक रूपमा अलेखबद्ध भइजाने, लगानी र आठदानीको लेखाजोखा नजारी जाने जस्ता प्रचलनले गर्दा कामदारहरू बिशेषतः कातिपय महिला कामदारहरू रोजगारीको मुलुकमा जोखिमपूर्ण अवस्थामा काम गरिरहेको पनि पाइएको छ ।

युरोपियन कमिशनको आर्थिक सहयोगमा युएन वुमनद्वारा सञ्चालित “वैदेशिक रोजगारीलाई दीर्घो तथा उपलब्धिमूलक बनाउनका लागि कामदारहरूको अधिकार संरक्षण कार्यक्रम २०११-२०१३” ले वैदेशिक रोजगारीका उपलब्धिलाई संस्थागत तथा दीर्घो बनाउदै यसका जोखिमहरूलाई न्यूनीकरण गर्न सहयोग पुगेको छ । यस कार्यक्रमलाई श्रम तथा रोजगार मन्त्रालयले प्रारम्भितेरित नै निर्देशन गर्दै आएको र यसलाई पाँचवटै विकास क्षेत्रका १५ वटा जिल्लाका स्थानीय सरकार, संघ संस्थासँग सहकार्य गर्न पाएकोमा हामीलाई खुशी लागेको छ । यस कार्यक्रमलाई स्थानीयकरण गर्न श्रम तथा रोजगार मन्त्रालयले नेपाल सरकारको तर्फबाट गहिला, वालवालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयसँग संयोजन गरेको थियो । यस कार्यक्रमले साउदी अरेबिया र इजरायल जस्ता रोजगारको मुलुकसँगको वार्ता शुरू गर्न पहल गरेको छ भने महिला कामदारहरूको लागि वितीय योजना बनाउने सन्दर्भमा फिलिपिन्स तथा श्रीलंकाबाट विजहरू बोलाई सल्लाह तथा सुझाव समेत लिइएको छ ।

विप्रेण पठाएर वैदेशिक रोजगारीको माध्यमबाट नेपाली कामदारले देशको अर्थतन्त्रमा मात्र नभई आफ्नो परिवारको जीवनस्तर समेत उकास्न पुन्याएको योगदानलाई कदर गर्दै उनीहरूको हक अधिकार संरक्षणका लागि गरिएको यस कार्यक्रम वर्तमान समयमा निकै सान्दर्भिक र समय सापेक्ष भएको हामीलाई महसुस भएको छ । कार्यक्रम सञ्चालनमा आर्थिक सहयोग गर्ने युरोपियन कमिशन प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । करीब एक दशक देखि युएन वुमनले सरकार, सरोकारवाला निकाय, तथा अधिकार दाबी गर्ने समुहसँग मिलेर नीति निर्माण तथा कार्यक्रममा पुन्याएको सहयोगको म प्रशंसा गर्न चाहान्छु । यस कार्यक्रम सफलतापूर्वक सम्पन्न भएकोमा सबै सरोकारवाला निकायलाई पनि धन्यवाद दिई वैदेशिक रोजगारमा जाने कामदारहरूको हक अधिकार संरक्षणका लागि आगामी नीति निर्माण तथा कार्यक्रममा यस पुस्तिकाको उल्लेखनीय योगदान हुनेछ भन्ने विश्वास गर्दछु ।

सुरेश मान थ्रेष्ठ
सचिव
श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय

यस सामाजिक युरोपियन कमिशन, युएन वुमन, युएन वा कुनै पनि युएनका निकाय वा यसका आवद्ध संस्थाको बिचारको प्रतिनिधित्व गरेको मानिने छैन ।

बैदेशिक रोजगारीमा जाने महिला कामदारहरुको लागि आवश्यक जानकारी समेटिएको “प्रवास डायरी” को बिमोचन

परियोजना संरपण भएपछिको बनिर्भास्तर रणनीतिका लागि कार्यशाला गोष्ठी

मन्त्र्य

विगत दुई दशकदेखि नेपालमा रोजगारीका लागि विदेशिने संरच्चा बढ्दै गएको छ । आप्रवासी कामदारहरुले पठाएको विप्रेषणले देशको कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा एक तिहाइ योगदान पुऱ्याएको छ, जसमध्ये ११ प्रतिशत योगदानकर्ता महिला कामदार हुन्^१ । विप्रेषणले देशको विकासका लागि पुऱ्याएको उल्लेखनीय योगदानले स्रहशताब्दि विकास लक्ष्य प्राप्तिमा सहयोग पुऱ्याएको छ^२ । देश विकास र आर्थिक सुदूर्गीकरणका लागि योगदान पुऱ्याए बावजुद आप्रवासी कामदारहरु भने आप्रवासन चक्रको बिभिन्न चरणमा चुनौतीका साथ काम गरिरहेका छन्, जसमा महिला कामदारहरुको जोखिम गरिर्भीर सरोकारको बिषय बनेको छ । विदेशमा “हराएका”, बिभिन्न हिंसाको मारमा परेका, मानसिक अवस्था ग्रुमाएर फर्केका र अलेखबद्ध अवस्थामा रहेका महिला कामदारको मानवअधिकार हनन् भएको समाचार संचार माध्यममा आइरहेका छन् । महिला कामदारहरुले आर्थिक योद्धाका रूपमा देश विकासमा योगदान पुऱ्याइरहेका कुरा हामी सानु छलैङ्गा छ तर कुन मूल्यमा भन्ने कुराको लेखाजोखा पनि आवश्यक छ । यिनै मुद्दाहरुलाई द्यानमा राखेर महिला कामदार बिरुद्धको हिंसा र जोखिमलाई न्यूनिकरण गरी महिलाको सुरक्षित वैदेशिक रोजगार सुनिश्चित गर्नका लागि युएन वुमनले सन् २००२ देखि नेपाल सरकारसँग विभिन्न चरण र तहमा सहकार्य गर्दै आएको छ । नेपाल सरकारको जेवृत्वमा महिला कामदारका सरोकारहरु राष्ट्रिय बहसमा ल्याई उनीहरुका हक अधिकार संरक्षणका बिषयलाई बिभिन्न नीति, नियम, कानून तथा कार्यक्रममा समावेश गरिएको छ ।

नेपाल सरकारको प्रतिबद्धतालाई सहयोग गर्न युरोपियन कमिसन तथा युएन वुमनको सहकार्यमा संचालित कार्यक्रमका उपलब्धिहरु, विभिन्न निकायसँग शुरु गरेको सहकार्य तथा सुदूर्गीकरण, असल अभ्यास, सिकाइहरुलाई अभिलेखबद्ध गर्ने उद्देश्यले यो पुस्तिका तयार गरिएको छ । यसले वैदेशिक रोजगारको अवस्था, विप्रेषणको योगदान तथा कामदारका सरोकारका बिभिन्न पक्षलाई प्रस्तुत गरेको छ । प्रकाशित पुस्तिकाले सुरक्षित वैदेशिक रोजगारीको विषयमा जनचेतना जगाउनुका साथै भविष्यमा सुरक्षित आप्रवासनका कार्यक्रमलाई मार्ग निर्देशन गर्ने विश्वास गरेको छु ।

यस कार्यक्रमलाई जेवृत्व तथा निर्देशन गर्ने नेपाल सरकारका विभिन्न निकाय, विशेष गरी श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय, परियोजना क्षेत्रमा पर्ने गा.वि.स, जि.वि.स. तथा महिला तथा बालबालिका कार्यालय प्रति सहकार्य तथा समन्वयको लागि आभार प्रकट गर्दछु । यो बृहत कार्य सरभव बनाउन आर्थिक सहयोग गर्ने युरोपियन कमिसन प्रति हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहन्छु । कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न सहकार्य गर्ने मानव अधिकारकालागि जनमञ्च (पिपुल फोरम) र नेपाल विकास अध्ययन संस्था (निइस) साथै पौरस्ती, प्रवासी नेपाली समन्वय समिति, सुरक्षित आप्रवासनका लागि राष्ट्रिय सञ्जाल, गैर आवासीय नेपाली संघ, वैदेशिक रोजगार व्यवसायी संघ, अभिमुखीकरण तालिम संघ तथा मिडिया एझेमेंट समूहलाई कार्यक्रमको अभिन्न अंगको रूपमा समावेश भइ पुऱ्याउनु भएको सहयोगको लागि धन्यवाद दिन चाहन्छु । अन्त्यमा बिभिन्न कार्यक्रमहरुमा आफ्नो कथा तथा अनुभवहरु बाँड्नु भएका समस्त कामदारहरुलाई निरन्तर रूपमा मुलुकको विकासका लागि पुऱ्याउनु भएको योगदान प्रति कृतज्ञता जापन गर्न चाहन्छु ।

जियाद शेख
प्रतिनिधि
युएन वुमन
नेपाल कार्यालय

१ नेपालजीवनस्तर सर्वेक्षण २०१०

२ प्रा. डा. चन्द्रा भद्रा, बैदेशिक रोजगारमा नेपाली महिला कामदार : गरिवी निवारणमा विप्रेषणको प्रभाव, बैंकक, २००७

नेपालमा वैदेशिक रोजगार

नेपालबाट कामका लागि विदेश जाने प्रचलन करीब दुई सय वर्ष अघिदेखि नै शुरू भए पनि २०४२ सालमा वैदेशिक रोजगार ऐन आएपछि यसले संस्थागत रूप लिएको हो ।

विशेष गरी पछिल्ला केही वर्षहरुमा देशमा ठूला ठूला राजनीतिक परिवर्तन भए, तर तुलनात्मक रूपमा आर्थिक क्रियाकलापहरु बढ्न सकेनन् । देशभित्र रोजगारीका अवसरहरु सिर्जना हुन नसके पछि वैदेशिक रोजगारीलाई बाध्यात्मक विकल्पको रूपमा लिने क्रम बढ्दो छ ।

४

२५

तथ्याङ्कमा बैदेशिक रोजगार

बैदेशिक रोजगार विभागका अनुसार हरेक वर्ष साढे तीन लाख भन्दा बढी युवा कामका लागि विदेशिने गर्दछन्। यसरी बैदेशिक रोजगारीमा जानेहरूले देशको अर्थतन्त्रमा महत्वपूर्ण योगदान दिएका छन्। आर्थिक वर्ष २०६९/७० मा करीब ४०० अर्ब रुपैयाँ भन्दा बढि रेमिट्यान्स (विप्रेषण) नेपाल भित्रिएको थियो (आर्थिक सर्वेक्षण, नेपाल राष्ट्र बैंक, २०१३)। नेपाल जीवनस्तर सर्वेक्षण २०१०/११ अनुसार त्यसमा महिला कामदारको योगदान ११ प्रतिशत छ।

बैदेशिक रोजगार विभागको तथ्याङ्क अनुसार हालसम्म बैधानिक रूपमा बैदेशिक रोजगारीमा जाने नेपालीहरूको संख्या करीब ३० लाख छ, जसमध्ये महिलाको संख्या ९० हजार छ। श्रम स्वीकृति नलिई विदेश जानेहरूको संख्या पनि त्यै हाराहारीमा हुन सक्ने अनुमान गरिन्छ।

अधिल्लो आर्थिक वर्ष २०६८/६९ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा रेमिट्यान्सको योगदान २३ प्रतिशत थियो (आप्रवासन तथा विप्रेषण पुस्तिका २०११, विश्व बैंक)। यद्यपि देशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा यति ठूलो योगदान दिने कामदार तथा तिनका परिवारको हक-अधिकार सुरक्षित गर्नको लागि भने अझै सामुहिक प्रयासको आवश्यकता छ।

कानूनले खोलेको बाटो

■ महिला वैदेशिक रोजगारका लागि सरकारी नीति

नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ ले नागरिकहरुलाई विभिन्न मौलिक हक सहित रोजगारको अधिकार प्रत्याभूति गरेको छ। नागरिकलाई कुनै पनि पेशा, रोजगार, उद्योग र व्यापार गर्ने स्वतन्त्रता र त्यसका लागि एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा घुमफिर गर्न पाउने स्वतन्त्रता संविधानले सुनिश्चित गरेको छ। समाजमा महिलाको अवस्थालाई ध्यानमा राख्दै महिला भएकै कारण कुनै पनि किसिमको भेदभाव गर्न नपाइने व्यवस्था समेत उल्लेख गरेको छ। नेपाल सरकारको त्रिवर्षीय योजना २०६७/०७० र नयाँ त्रिवर्षीय योजनाको अवधारणापत्र २०७०/०७३ ले वैदेशिक रोजगारलाई सुरक्षित, मर्यादित, व्यवस्थित र उपलब्धिमूलक बनाउन जोड दिएको छ। यसैगरी महिला अधिकार महासचिवको निष्कर्ष सुझाव-२०६८ (सीड) ले नेपाली आप्रवासी महिला कामदारहरुको अधिकार संरक्षणका लागि नेपाल सरकारलाई सुझाव दिएको छ। वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ र वैदेशिक रोजगार नीति २०६९ ले महिला कामदारको हक अधिकारका लागि विभिन्न प्रावधानहरुको व्यवस्था गरेको छ। ऐनले वैदेशिक रोजगारीमा लैगिक विभेद नगरिने प्रावधानको व्यवस्था गरेको छ।

टिका बि.क., अध्यक्ष, पौरश्वी, बरित्या कार्यक्रममा महिला कामदारको बिषयमा बोल्दै

वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका महिलाका लागि पारालिगाल तालीम

संचारकर्मीसँगको अन्तर्राष्ट्रिय कार्यक्रम

कार्यक्रम भालफ

वैदेशिक रोजगारीलाई दिगो तथा उपलब्धिमुलक बनाउनका लागि कामदारहरूको अधिकार संरक्षण

- कार्यक्रम संचालन भएका १५ जिल्लाहरूको ३० गाउँ विकास समिति (गाविस) मा ३० वटा सामुदायिक सचेतना समूहको गठन भएका छन् । यस परियोजना अवधिमा सुरक्षित वैदेशिक रोजगार सञ्चालनी १,०३५ सरोकारवाला व्यक्तिहरूको क्षमता अभिबृद्धि गरियो, जसमा ४२ प्रतिशत महिला, ३७ प्रतिशत जनजाति, ८ प्रतिशत दलित र १२ प्रतिशत वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएर आएका कामदारहरू थिए । ३० गाविसका सामुदायिक सचेतना समूह अहिले समुदायमा सुचना केन्द्रको रूपमा रहेका छन् र वैदेशिक रोजगारीमा जाने परिवारको तथ्याङ्क संकलन र सुरक्षित वैदेशिक रोजगारी बारे जनचेतना फैलाइरहेका छन् ।
- वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका १५ जिल्लाहरूका १,४३३ महिला (जसमध्ये ५५ प्रतिशत दलित र आदिवासी/जनजाति महिला थिए) लाई सुरक्षित वैदेशिक रोजगार बारे तालिम प्रदान गरिएको छ । तीमध्ये ६६ प्रतिशत महिला खाडी राष्ट्रहरूबाट फर्किएका हुन भने १५ प्रतिशत घरेलु कामदारका रूपमा रहेका थिए ।
- कार्यक्रम संचालन गरिएका १५ जिल्लामा पौरखी (महिला कामदारको संस्था) शाखा विस्तार भएको छ । पौरखीले समस्यामा परेका आप्रवासी कामदार र तिनका परिवारलाई पारालिङ्गल सेवामार्फत सेवा प्रदायक संस्थासर्वम पुन्याउन सहयोग गरेको छ ।
- कार्यक्रम संचालन भएका जिल्लाहरूबाट ठारी सञ्चालनी २८९ केसहरू प्राप्त भएका थिए, जसमध्ये ६५ पिडीतले पूर्ण क्षतिपूर्ण पाएका छन् भने २०७ केसहरू प्रक्रियामै छन् ।
- सडक नाटक मार्फत सुरक्षित आप्रवासन सञ्चालनी समुदायका ६०२५ मानिसलाई सचेत गराइयो, जसमध्ये ५० प्रतिशत महिला थिए ।
- संचार अभियान यो कार्यक्रमको महत्वपूर्ण पक्ष हो, जस अन्तर्गत ५६ महिला सहित २०३ संचारकर्मीलाई अभिमुखीकरण प्रशिक्षण दिइएको र गुगल ग्रुपको स्थापना गरि सुरक्षित वैदेशिक रोजगार सञ्चालनी सुचनालाई संप्रेषण गरिएको छ । सुरक्षित वैदेशिक रोजगारीका लागि राष्ट्रिय सञ्जाल मार्फत वेब साइट बनाई सुचना प्रवाह गर्ने कार्य निरन्तर रूपमा संचालनमा ल्याइएको छ ।
- यस क्रममा वैदेशिक रोजगार सञ्चालनी १,२७२ लेखहरू संप्रेषण भएका छन् । जसमध्ये ८३ प्रतिशत छापा माध्यम, १६ प्रतिशत उज्यालो एफ एम तथा स्थानीय एफ एम रेडियोहरू र एक प्रतिशत हिमालय टेलिभिजनबाट प्रसारित भएका थिए ।
- सरकार तथा स्थानीय निकायका प्रतिनिधि, नागरिक समाज, न्यायाधीश, कानून व्यवसायी, आप्रवासी कामदार र तिनका परिवार लगायतका ३,५०० भन्दा बढीलाई आप्रवासी कामदारका विविध पक्षहरूमा अभिमुखीकरण गरिएको थियो ।
- यस कार्यक्रम मार्फत पहिलो पटक तैर आवासीय नेपाली संघसँग सहकार्य गरी खाडी क्षेत्रका ४ मुलुक (साउदी अरब, क्वेत, लेबनान र सयुंक अरब इमिरेट्स) मा महिला कामदारका विषयमा अध्ययन गरिएको छ ।
- यस कार्यक्रमले वैदेशिक रोजगार व्यवसायी संघको आचार संहिता कार्यान्वयनमा ल्याउन तथा कार्यक्रम संचालन भएका जिल्लाहरूका महिला तथा बालबालिका कार्यालयका अन्य कार्यक्रममा समेत वैदेशिक रोजगारमा जाने महिलाको बिषयलाई मुलप्रवाहिकरण गर्न सहयोग पुन्याएको छ ।

वैदेशिक रोजगारमा महिला

गरिबी, उत्तम आर्थिक अवसरहरूको अभाव र महिला हिंसा जस्ता कारणहरूले पछिल्ला वर्षहरूमा वैदेशिक रोजगारमा जाने महिलाहरू बढेका छन् । वैदेशिक रोजगार विभागको अनुसार आर्थिक वर्ष २०६८/६९ (२०११) मा वैदेशिक रोजगारीमा जाने महिला करिब तीन प्रतिशत थिए भने २०६९/७० मा त्यो संख्या बढेका छ प्रतिशत पुगेको छ ।

तर सूचनाको अभाव तथा दलालको प्रलोभनमा परि थुप्रै महिलाहरू अवैधानिक रूपमा अन्य देशको बाटो भई वैदेशिक रोजगारीमा जाने गर्दछन् । यसले एकातिर उनीहरूको यात्रा जोखिमपूर्ण बनाइरहेको हुन्छ भने अर्कोतिर घरेलु कामदार श्रम कानूनको परिधिभित्र नपर्ने जस्ता कारणहरूले कामदार पठाउने मुलुक तथा स्थापित भएका छन् ।

रोजगारी मुलुकमा यी महिलाहरू थप जोखिममा परिरहेका छन् । यस विषयलाई सम्बोधन गर्न, २०७० भदौ २० गते देखि घरेलु कामदारको लागि आईएलओ महासन्धि १८९ लागू भएको छ ।

विद्यमान लैंगिक तथा संरचनागत विभेदका कारण धेरैजसो नेपाली महिला देशमा विभिन्न किसिमका रोजगारीका अवसरबाट बञ्चित भईरहेको स्थिति र सधैं परनिर्भर रहनु पर्ने परम्परागत पहिचानलाई तोड्दै वैदेशिक रोजगारीमा जाने धेरै जस्तो महिलाहरू आफ्नो तथा परिवारको जीविकोपार्जनमा योगदान पुन्याउन सफल भएका छन् । उनीहरू घर तथा देशको अर्थतन्त्र सुदृढ गर्ने योगदान कर्ताका रूपमा पनि स्थापित भएका छन् ।

कार्यक्रमको सन्दर्भ : विगतको अनुभव

जैर आवासीय नेपाली संघ तथा निःसदारा खाडी मुलुकमा नेपाली महिला कामदारको अवस्था बारे गरिएको अध्ययनको विमोचन

ठूलो संख्यामा नेपाली महिला कामदारहरु अन्य देशको बाटो प्रयोग गरी रोजगारीको मुलुकमा पुग्ने गरेका छन्। यसरी जाँदा कृतिपय महिलाहरु आफ्नै मुलुक, बाटोमा पर्ने मुलुक तथा रोजगारीका मुलुकसम्म नै ठिगिने तथा विभिन्न हिंसामा पर्ने गरेका छन्। यसै तथ्यलाई दृष्टिगत गरी लैंगिक समानता र महिला सशक्तीकरणका लागी कार्यरत संयुक्त राष्ट्रसंघको निकाय¹ ले सन् २००२ देखि वैदेशिक रोजगारीमा जाने महिला कामदारको सशक्तीकरणका लागि एसिया प्रशान्त तथा अरब राज्य क्षेत्रीय कार्यक्रम शुरू गरेको थियो। युएन वुमनले विगत १० वर्षदेखि लैंगिक उत्तरदायी ऐन, नियमावली, नीति र संयन्त्रहरुको स्थापना गर्न तथा कामदारहरु एवम् तिनका परिवारहरुको हक अधिकार संरक्षण गर्न सरकारी तथा गैरसरकारी संस्था, कामदारको संस्था, निजी क्षेत्र एवम् संचारसंग सहकार्य गर्दै आएको छ।

वैदेशिक रोजगारमा जान लगाइएको प्रतिबन्ध लगायत सबै किसिमको लैंगिक भेदभावको अन्त्य र अधिकारको संरक्षण तथा महिलाको वैदेशिक रोजगारीमा सुरक्षाको प्रत्याभूतिका लागि पनि युएन वुमनले वैदेशिक रोजगार ऐन २०६४ को वकालत गरेको हो। हालै युएन वुमनले वैदेशिक रोजगारबाट फर्केर आएका महिला कामदारहरुलाई विप्रेषण सदुपयोग गर्दै आयमुलक व्यवसाय सञ्चालनका लागि कार्यक्रम ल्याइ सहयोग गरेको छ। कार्यक्रम अन्तर्गत वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका महिलाहरुले सामुदायिक सतर्कता केन्द्र स्थापना गर्दै वैदेशिक रोजगारमा हुने ठगी तथा बाध्यात्मक आप्रवासन बारेमा सचेतना फैलाइरहेका छन्। हाल यस्ता कार्यक्रम विस्तारको लागि सरकारले बजेट बिनियोजन पनि गरेको छ।

¹ सन् २०११ जनवरी १ मा चार संयुक्त राष्ट्र संघका निकायहरु जागिए पछि युएन वुमनको स्थापना भएको हो। स्पष्टीकरण आवश्यक नपरेमा, यो रिपोर्टको उद्देश्य प्राप्तिको लागि, यी चारै निकायहरुलाई युएन वुमनको नामबाट सरबोधन गरिनेछ।

निष्कर्ष

कार्यक्रमको मुख्य लक्ष्य वैदेशिक रोजगारीका नाममा पीडितहरु र सेवा प्रदायक संस्थाको क्षमता अभिवृद्धि गर्दै आप्रवासी कामदार तथा तिनका परिवारको हक अधिकार संरक्षण गर्नु थियो।

सन् २०११ देखि ३२ महीना सम्म संचालित यस कार्यक्रमले कामदारको सुरक्षित वैदेशिक रोजगारीका लागि यस विषयमा भएका ठगी र शोषणलाई कम गर्न सरकारी, गैरसरकारी सेवा प्रदायक संघ संस्था तथा संचार माध्यमको सुदृढीकरण तथा विषयगत क्षमता अभिवृद्धि गरेको थियो।

पाँचौ विकास क्षेत्रका १५ जिल्लामा संचालित यस कार्यक्रमबाट वैदेशिक रोजगारीमा जाने कामदार, तिनका परिवार तथा यस विषयमा सरोकार राख्ने करीब तीन लाख मानिसले प्रत्यक्ष तथा परोक्ष रूपमा लाभ लिए। कार्यक्रम अत्यन्त राम्रो भएको भन्दै रोम मिसनले प्रशंसा समेत गरेको थियो।

गिरिजा शर्मा
नि. कार्यकारी निर्देशक
वैदेशिक रोजगार प्रबन्धन बोर्ड

यसलाई छोटो अवधिको कार्यक्रम भन्नुपर्छ। छोटो अवधिमा पनि ३० वटा गाउँमा सुरक्षित श्रम आप्रवासनका लागि सरोकार राख्ने संस्था, समूह र व्यक्तिहरुको समूह गठन भएको थियो। त्यो अहिले पनि परिचालित छ। परियोजना सकिंदा पनि उनीहरु आफै काम गरिरहेका छन्। त्यसैले यसलाई कुनै प्रकारको सहयोग जारेर निरन्तरता दिकृपार्छ भन्ने लाग्छ। स्थानीय स्तरमा गठित सतर्कता समूह समावेशी छन्। त्यसमा गाविस सचिव हुनुहुन्छ। त्यो भनेको स्थानीय निकाय हो। यसबाहेक फर्किएर आएका कामदार, पारालिङ्गल, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि लगायत हुनुहुन्छ। जुन किसिमको संरचना बन्यो, कार्यक्रम सफल हुनुको एउटा कारण त्यो पनि हो। अर्को कुरा युएन वुमन, कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने पिपुल फोरम, पौरखी, निःस, वैदेशिक रोजगार प्रबन्धन बोर्ड, श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय लगायतले संयुक्त रूपमा कार्यक्रमलाई लिएर गए। विभिन्न संस्थाहरुको समन्वय तथा समझदारीले जर्दा कार्यक्रम बढी सफल भएको हो।

वैदेशिक रोजगारीमा जाँदै जारेका कामदारका लागि भनेर “प्रवास डायरी” तयार भएको छ। त्यसमा यति धेरै जानकारी छ कि जानुभन्दा अधिदेशिग ए पछिसर्म दुर्घटनाबाट कसरी बच्ने, पैसा कसरी बचत गर्ने, घरमा कसरी पठाउने, विदेशमा कस्तो व्यवहार गर्ने, के के गर्न नहुने र दैनीकी समेत त्यसमा उल्लेख गरिएको छ। कामदारहरुलाई प्रवासमा सुरक्षित बनाउनका लागि यो डायरी अत्यन्त उपयोगी हुन्छ भन्ने हामीलाई लागेको छ।

गरिखान सिकें

गीता अधिकारी
धरान

म सन् १९९६ मा वैदेशिक रोजगारीको सिलसिलामा कुवेत गएकी थिए। त्यहाँ सात वर्ष बसेर नेपाल फर्किएँ। नेपाल आएर त्यसै बसिरहेकी थिएँ। त्यातिकैमा पौरखीकी दिदी शारदा मास्केसँग भेट भयो। उहाँले मलाई फर्किएर आएका महिलाको पौरखी भन्ने संस्था छ, आउ, बुझ भन्नुभयो।

मैले त्यहाँ गएर सबै कुरा बुझें। त्यसपछि संस्थामा आबद्ध भएँ। उहाँहरुले सात दिने उद्यमशीलता तालीम दिनुभयो। तालीम पछि मैले मैनबती बनाउँछु भनें। चुएन वुमन, पौरखी र निहसले मलाई सहयोग गर्नुभयो। अनि मैले मैनबती बनाउन थालें। मार्केटमा लागें। पसल पनि थालें। पहिले मैनबती होलसेलमा बेच्दै तर अहिले पसल भएकोले यहीबाट खुद्रामा बेच्छु। त्यवसाय राम्रोसँग चलिरहेको छ। गरेको त्यवसायबाट सन्तुष्ट छु। केटाकेटीको शिक्षा-दीक्षालाई खर्च पुगेको छ। पौरखी संस्थामा लागेपछि मैले गरिखान सिकें।

सरु जोशी श्रेष्ठ

प्रमुख, महिलाको आर्थिक सशक्तीकरण एकाई, युएन वुमन

हामीले १२ बर्ष अघि यस बिषयमा काम गर्दा वैदेशिक रोजगार ऐन नियन्त्रणमुरी थियो। यसैले युएन वुमनले सरकारलाई वैदेशिक रोजगार ऐन, नियमावली र नीति ल्याउन सहयोग गन्यो। वैदेशिक रोजगारीमा गएका महिलाको दुःख पनि छ र उपलब्धी पनि। महिलाहरु घर भित्रको कामको गणना नभएको, रोजगारी नपाएको र भेदभावको कारण वैदेशिक रोजगारमा जान बाध्य छन्। उनीहरुको शोषण भएको छ तर उनीहरुले गरीबी निवारणमा प्रत्यक्ष भूमिका खेलेको छ। युएन वुमनले ओरेलमा परेको यस बिषयलाई सरकार तथा सबै निकायको द्यानाकर्षण गराइ राष्ट्रिय बहसको बिषय बनाउन सहयोग गन्यो।

जसको भएडा उसैको नेतृत्व गराउन युएन वुमनले फर्केर आएका महिला कामदारलाई एकजुट गराइ उनीहरुको क्षमता अभिवृद्धि, नेतृत्व विकास गराएको छ। आज उनीहरु १५ जिल्लामा सङ्गठित भएर काम गरिरहेका छन्। दोस्रो, यस विषयलाई दिगो र संस्थागत बनाउन युएन वुमनको दृश्या प्रशान्त क्षेत्रीय कार्यक्रमबाट अन्य देशको सिकाइलाई नेपाल कार्यक्रममा समावेश गराएका छ।

हामीले संचारसँग सहकार्य १५ जिल्लामा गरेका छौं। आज संचार क्षेत्र जवाफदेही बन्दै महिला कामदारको उद्धार गर्न, क्षतिपूर्ति भराउन र महिलाको आर्थिक तथा विभिन्न सरोकारलाई बाहिर ल्याउन सहयोग गरिरहेको छ। विदेशमा काम गर्ने महिलाका लागि सुरक्षित छैन भनेर मात्रै भएन भनेर हामीले फर्किएर आएका महिलाहरुलाई पुनर्जीवनकरण कार्यक्रम गन्यो। यो पुनर्जीवनकरण कार्यक्रमलाई “ज्लोबल फोरम अन रेमिट्यान्स” मा राग्नो अभ्यासको रूपमा लिइएको छ। अहिले एक हजार जाति फर्किएर आएका महिला कामदारहरुले विभिन्न व्यवसाय गरेर जीविकोपार्जन गरिरहेका छन्।

प्राद्यापक डा. चन्द्रा भद्रा

वैदेशिक रोजगारीमा गएर पनि महिलाहरुले घर परिवार तथा राष्ट्रलाई योगदान दिएका छन्। वैदेशिक रोजगारीमा गएर भिन्न भिन्न रेमिट्यान्सले गरीबी निवारण र सहमाब्दी विकास लक्ष्य भेटन समेत मद्दत गरेको छ।

चुरोपियन कमिशन र युएन वुमनको सहकार्यमा पाँच विकास क्षेत्रका १५ जिल्लामा संचालित कार्यक्रमबाट घरदैलोमै सेवा पुगेको छ। जसले गर्दा वैदेशिक रोजगारीमा जान महिलाहरुको पूर्व तथारी त्यहीबाट शुरु हुन्छ। गाविस स्तरमा उहाँहरुले सामुदायिक सतर्कता समूह खडा गर्नुभएको छ। आप्रवासी महिलाको सरोकारलाई सतर्कता समूहले नै सम्बोधन गर्ने र गाविसको वडा वडामा तथ्याइक संकलन गर्ने गरिएको छ। वैदेशिक रोजगारको बारेमा राष्ट्रिय स्तरमा नै तथ्याइकको कमी छ। मुख्यतया स्थानिय स्तरमा तथ्याइकको एकदमै खाँचो छ। यो कार्यक्रमले त्यसको परिपूर्ति गरेको देखेकी छु। यो नै आधारभूत कुरा हो जस्तो लाग्छ। कार्यक्रमको ठूलो योगदान तथ्याइक संकलन पनि हो।

विगत एक दशकको कामको अनुभव र सिकाइको धरातलमा टेकेर सन् २०११ देखि युरोपियन कमिशनको सहयोग तथा श्रम तथा रोजगार मन्त्रालयको निर्देशनमा मानव अधिकारका लागि जनमञ्च (पिपुल फोरम), नेपाल विकास अध्ययन संस्था (निड्स) र महिला कामदारको संस्था पौरखीको साझेदारीमा यो कार्यक्रम १५ जिल्लामा सञ्चालन गरिएको थियो । कार्यक्रम मार्फत भण्डै ६० हजार घर परिवार र २७ लक्षित समुदाय लाभान्वित भएका छन् भने यसले आप्रवासी कामदार तथा तिनका परिवारहरूलाई प्रत्यक्ष सहयोग पुऱ्याउन पहल गरेको छ ।

अधिकारी सोम लुइँटेल
अध्यक्ष, पिपुल फोरम

यस कार्यक्रमले जिल्लामा रहेका सरकारी कर्मचारीहरु, जैरसरकारी निकायका राजनीतिक दलका नेताहरु, पत्रकार महासंघ, बार एसोसिएसन र कार्यक्रम लागू भएका जिल्लाका गाविस, जिल्लाका सरकारी कार्यालयहरु : जिल्ला शिक्षा कार्यालय, जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला विकास समिति, महिला विकास कार्यालय लगायतका कार्यालयका व्यक्तिहरूलाई सुरक्षित वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी १५ वटा तालिम कार्यक्रम मार्फत ४ सय ५० जनालाई तालिम प्रदान गर्न्यो । कार्यक्रमको अर्को उद्देश्य वैदेशिक रोजगारको सुचना गाउँ गाउँसम्म पुऱ्याउनु, वैदेशिक रोजगारीका क्रममा समस्यामा परेका मानिसहरूलाई उद्धार गर्न सहयोग गर्नु तथा कानूनी सहायता जुटाउनु थियो । हामीले स्थानीय स्तरमा गठित सामुदायिक सतर्कता समूहका सदस्य र गाउँका अगुवाहरु समेत गरी १ हजार ३५ जनालाई तालिम दियौं ।

यसका साथै वैदेशिक रोजगारीका क्रममा ठगीमा परेका, अलपत्र परेका, हराएका, लाश ल्याउन नसकिएको अवस्थामा हामीले २ सय ८२ केसहरूमा कानूनी सहायता तथा अरु सहायता उपलब्ध गरायौं ।

कार्यक्रमको उद्देश्य वैदेशिक रोजगारलाई प्रवर्द्धन गर्न नभई वैदेशिक रोजगारको सम्पूर्ण चक्रमा महिलामधि हुन सक्ने हिंसा र भेदभावलाई कमी गर्नु हो । साथै आप्रवासी महिला कामदार तथा तिनका परिवारको हक अधिकारलाई सुनिश्चित गरी असुरक्षित वैदेशिक रोजगारबाट हुन सक्ने जोखिमलाई न्यूनिकरण गर्नु पनि हो । कार्यक्रमले नेपालमा नै रोजगारीको बैकल्पिक उपाय खोजी गर्ने र वैदेशिक रोजगारको सक्रात्मक प्रभावलाई दिगो र उपलब्धिमूलक बनाउन पनि सहयोग पुऱ्याएको छ ।

सफलताको कथा

विशेषतः आफ्नै देशमा केही गर्न नपत्याइएका महिलाहरु आज अन्तर्राष्ट्रिय श्रम बजारमा काम गर्न सक्ने भएका छन् । यसमा सबैको ध्यानाकर्षण भएको छ । अर्कातिर वैदेशिक रोजगारीका कारण चुकाउनु पर्न सामाजिक मूल्य पनि उत्तिकै चर्को छ । रोजगारीका क्रममा महिलाहरु हराएका छन् । भनेको काम र तलब सुविधा पाएका छैनन् । उनीहरुका घरपरिवार समस्यामा परेका छन् । पारपाचुकेको संख्या बढेको छ । अर्काका आमाबुवा/बालबच्चा हेर्न जाँदा आफ्ना परिवार ओझेलमा परेका छन् । यस्ता कुराहरुलाई राष्ट्रिय बहसमा ल्याउन पनि कार्यक्रमले सहयोग पुऱ्याएको छ ।

पहिले श्रम तथा रोजगार मन्त्रालयलाई बढी उत्तरदायी मानिन्थ्यो तर पछि यस्ता मुद्दाहरुलाई सम्बोधन गर्न परराष्ट्र मन्त्रालय, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास, गृह, महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालयले पनि अग्रसरता देखाएका छन् ।

अर्को महत्वपूर्ण पक्ष भनेको स्थानीय निकायसँगको सहकार्य हो । कार्यक्रमले स्थानीय निकायलाई वैदेशिक रोजगार तथा आप्रवासनका मुद्दामा सहकार्य गर्दै तथा कामदारको आवश्यकता प्रति जिम्मेवार समेत बनाएको छ ।

रामचन्द्र पौडेल
सचिव, अर्मला गाविस, कास्की

यो गाविसमा पाँच हजार जनसंख्या छ र १३ सय घरधुरी छन् । ब्रिटिश आर्मी तथा इण्डियन आर्मी र भारत जाने बाहेक ६ सय जना वैदेशिक रोजगारीमा गएको तथ्याङ्क हामीसँग छ । यसमध्ये ३५ जना महिला हुनुहुन्छ । कामका लागि भारत जानेहरुलाई हामी कहाँ वैदेशिक रोजगारीमा गएको नमान्ने चलन छ । त्यस कारण यो संख्या खाडी गुलुक जानेहरुको मात्र हो ।

केही वर्ष अधिसरन पनि नबुझिक्कन वैदेशिक रोजगारीमा जाने चलन व्यापक थियो र अहिले पनि केही हदसरम छ । त्यसलाई रोकन सतर्कता समूहले एकदमै चासो राखेको छ । गाउँगाउँमा सुझाव/सल्लाह दिने गरेका छौं । वैदेशिक रोजगारीमा जाँदा सीप सिकेर/बुझेर जागुपर्छ भन्ने चासो बढेको छ ।

पहिले जान पाए हुन्थ्यो भन्ने मात्र थियो भने अहिले चाहिँ कहाँ जाने, कसरी जाने, त्यहाँको रहनसहन कस्तो छ, बुझेर जागुपर्छ भन्ने चेतना आएको छ । उहाँहरुलाई कुन देशमा जाने, कसरी जाने भन्ने थाहा थिएन भने अहिले चाहिँ सतर्कता समूह कहाँ जाने, त्यहाँ जाँदा के के गर्नुपर्छ भनेर जानकारी दिने गरेका छौं ।

सतर्कता समूहको कार्यको यस्तो प्रभाव देखिसकेपछि अहिले आएर हामीले गाविसका तर्फबाट पनि यस्ता जनचेतनागूलक तथा तथ्याङ्क राख्ने कार्यलाई अरु महत्व दिँदै आएका छौं ।

रेमिट्यान्सको प्रयोग

नेपाल जीवनस्तर मापन सर्वेक्षण प्रतिवेदन २०१०/११ अनुसार देशमा ५६ प्रतिशत घर परिवारले रेमिट्यान्स प्राप्त गर्दछन् । रेमिट्यान्स उच्च दरमा भित्रिए पनि यसको सदुपयोग हुन सकेको देखिँदैन । सोही प्रतिवेदनको अनुसार रेमिट्यान्सको भण्डै ८० प्रतिशत हिस्सा दैनिक उपभोगमै खर्च भएको देखिन्छ । त्यसपछि सात प्रतिशत ऋण तिर्न, चार प्रतिशत घरायसी सम्पत्ति जोड्न र तीन प्रतिशत बालबच्चाको शिक्षामा खर्च हुने गरेको छ । सबैभन्दा महत्वपूर्ण पक्ष पूँजी निर्माणमा भने साढे दुइ प्रतिशत मात्रै खर्च हुन्छ । रेमिट्यान्सको उचित प्रयोग विना दिगो विकास हुन सक्तैन । प्राप्त रेमिट्यान्सलाई कृषि, पर्यटन तथा उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगाउने हो भने आर्थिक वृद्धि र देशभित्रै रोजगारीलाई दिगो बनाउन सकिन्छ ।

कार्यक्रमले कामदारको रेमिट्यान्स सदुपयोगको लागि वित्तीय योजना ल्याउन तथा कार्यक्रम बनाई लागू गर्न पनि सहयोग गर्दछ । यसबाट अनुत्पादक क्षेत्रमा हुने खर्चलाई रोकी जीविकोपार्जनका लागि सही बाटोमा डोच्याउन मद्दत पुगेको छ । वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका महिलालाई समाजले हेर्ने नजर बदलिदै गएको छ । उनीहरुको नेतृत्व विकास गर्न पनि कार्यक्रमले ठूलो भूमिका खेलेको छ । वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएको भनेर परिचय दिन नचाहने महिला कामदारहरु अब राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मञ्चमा पुगेर आफ्ना विषयमा वकालत गर्ने भएका छन् ।

मञ्जु गुरुङ,
अध्यक्ष, पौरखी नेपाल

वैदेशिक रोजगारीमा जाने ऋक्मा महिलाहरुले शुरुवात देखि नै विभिन्न समस्याहरु भोग्दै आएको अवस्था छ । यो कार्यक्रमले हानीलाई पाँचै विकास क्षेत्रमा संगठित हुन मद्दत गन्यो । संगठित भएपछि संगठनमा भएका साथीहरु मार्फत समुदायमा सूचना संप्रेसण गन्यो । आफ्नो हक अधिकार बारे सचेत भयो । हानीले यसलाई राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय स्तरसम्म अवसर बढाउने परियोजनाका रूपमा लिएका छौं ।

बाध्यकारी अवस्थामा महिलाहरु वैदेशिक रोजगारीमा गाइरहेका छन् । त्यस कारण नेपालमै विकल्पहरु पर्स्कन पाए उनीहरुको जोखिमपूर्ण वैदेशिक रोजगार न्यूनीकरण हुन्छ भन्ने हानीलाई लाभ्यो र गएर फर्किएका महिलाहरुलाई विभिन्न सीपुलक तथा व्यवसायीक तालीमहरु दिएर व्यवसायी बन्न उत्प्रेरित गन्यो । अहिले लगभग एक हजार दिवीबहिनीहरु उद्यमी भएका छन् । उनीहरु मासिक १६ देखि २२ हजारसम्म कमाउन सक्ने भएका छन् । युएन वुमनले गरेको एक अनुसन्धानमा १४ प्रतिशत दिवीबहिनीले यदि मासिक ८,५०० रुपैयाँ नेपालकै भुमिमा कमाउन सके परिवार, घर जोखिममा पारेर विदेश काम गर्न जाँदैनौ भनेका थिए ।

विभिन्न संस्थाहरूबीचको सहकार्य

वैदेशिक रोजगार व्यवसायी संघ आचार संहिता बारे छलफल कार्यक्रम

कार्यक्रम कार्यान्वयनका क्रममा आप्रवासन विषयका मुख्य सरोकारवाला संस्थाहरु: सुरक्षित आप्रवासनका लागि राष्ट्रिय संजाल, वैदेशिक रोजगार व्यवसायी संघ, अभिमुखीकरण संघ, महिला कामदारको संस्था पौरखी, पिपुल फोरम, श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय, वैदेशिक रोजगार प्रवर्द्धन बोर्ड, स्थानीय निकाय र संचार क्षेत्रलाई समेटिएको थियो ।

विशेष गरी पौरखी र पिपुल फोरमसँगको सहकार्यमा संचालन गरिएको यस कार्यक्रममा स्थानीय स्तरमा सामुदायिक सतर्कता समूह स्थापना गरिएको थियो । यस्ता समुहहरुमा ७० प्रतिशत महिला, दलित, जनजाति र वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका कामदार रहेका थिए । यसका साथै स्थानीय निकायका प्रतिनिधि, वृद्धिजीवी, शिक्षक लगायत सबैको सहभागिता रहेको थियो । सतर्कता समूहले स्थानीय स्तरमा वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी जनचेतना फैलाउने काम गरेका त छन् नै साथै ठगी, शोषण, हिंसालगायतका समस्यामा परेकालाई विभिन्न प्रकारका सहायता पनि गरेका

छन् । यस कार्यक्रमलाई श्रम तथा रोजगार मन्त्रालयले शुरुदेखि नै दिशानिर्देश गर्दै आएको छ । कार्यक्रमले महिलाका निम्नित प्रमुख गन्तव्यका रूपमा रहेका दुइ राष्ट्र साउदी अरेबिया र इजरायल सरकारसँग नेपाल सरकारको वार्ता गराइ महिला कामदारको अधिकार सुनिश्चित गर्ने श्रम सम्झौता हुने वातावरण तयार गर्न पहल गरेको छ । त्यसैगरी गैरआवासीय नेपाली संघसँगको सहकार्यमा कामदारहरु उच्च जोखिममा रहेका देशहरुमा अध्ययन पनि गरिएको छ ।

विदेशबाट फर्किएर आएका महिलाहरुलाई पौरखी संस्थासँग आबद्ध गरी उनीहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, स्थानीय स्तरमा सचेतना फैलाउनु, संलग्न संघसंस्थाको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु र समस्यामा परेका कामदार तथा तिनका परिवारलाई समुदाय स्तरमा नै विभिन्न सहायता प्रदान गर्ने संयन्त्र निर्माण गर्नु र सतर्कता समूहले गाविसको बडा बडामा तथाङ्क संकलन गर्नु यस कार्यक्रमको महत्वपूर्ण उपलब्धि हो ।

डा. गणेश गुरुङ^१
कार्यकारी निर्देशक, निःस

सबैभन्दा बढी नेपाली महिलाहरु कामदारका रूपमा रहेका र बढी जोखिममा परेका चार वटा गन्तव्य मुलुकको पहिचान गरी त्यहाँ रहेका गैर आवासीय नेपाली संघको सहयोगमा अध्ययन गरियो। ती देशहरु लेवनान, कुवेत, साउदी अरेबिया र संयुक्त अरब इमिरेट्स हन्। एनआरएनले आफूले तरीकाले वैदेशिक रोजगार क्षेत्रमा सहयोग गर्दै आएको छ। त्यो सदाशयतालाई संस्थागत गराउन यो प्रयास गरिएको हो।

यस कार्यक्रम अन्तर्गत निजी क्षेत्रका प्रमुख सरोकारवाला निकाय वैदेशिक रोजगार व्यवसायी संघको आचार संहिता तयार गर्न चुनौती बुझनले २००५ मा सहयोग गरेको थियो, जसलाई वैदेशिक रोजगार व्यवसायी संघको साधारण सभाले पारित गरेको थियो। आचार संहिता कार्यान्वयन गर्न र थप रणनीति बनाउन यस कार्यक्रमले सहयोग गरेको छ। खुशीको कुरा वैदेशिक रोजगार बिभागले वैदेशिक रोजगार व्यवसायीको सदस्यता नवीकरण गर्ने क्रममा यस आचार संहिता बारेमा अनिवार्य रूपमा अभिमुखीकरण दिने गरेको छ। यस संघले वैदेशिक रोजगारमा जाने महिला कामदारको सुरक्षाका निमित नीति तथा संयन्त्र निर्माण गर्न यस कार्यक्रम मार्फत एक अध्ययन गरी उनीहरुलाई प्रत्यक्ष रूपमा संलग्न गराउन पहल गरेको छ।

वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका महिला कामदारहरु क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रममा

सरकेना चौधरी, नवलपरासी, क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रममा

राधा कुँचर

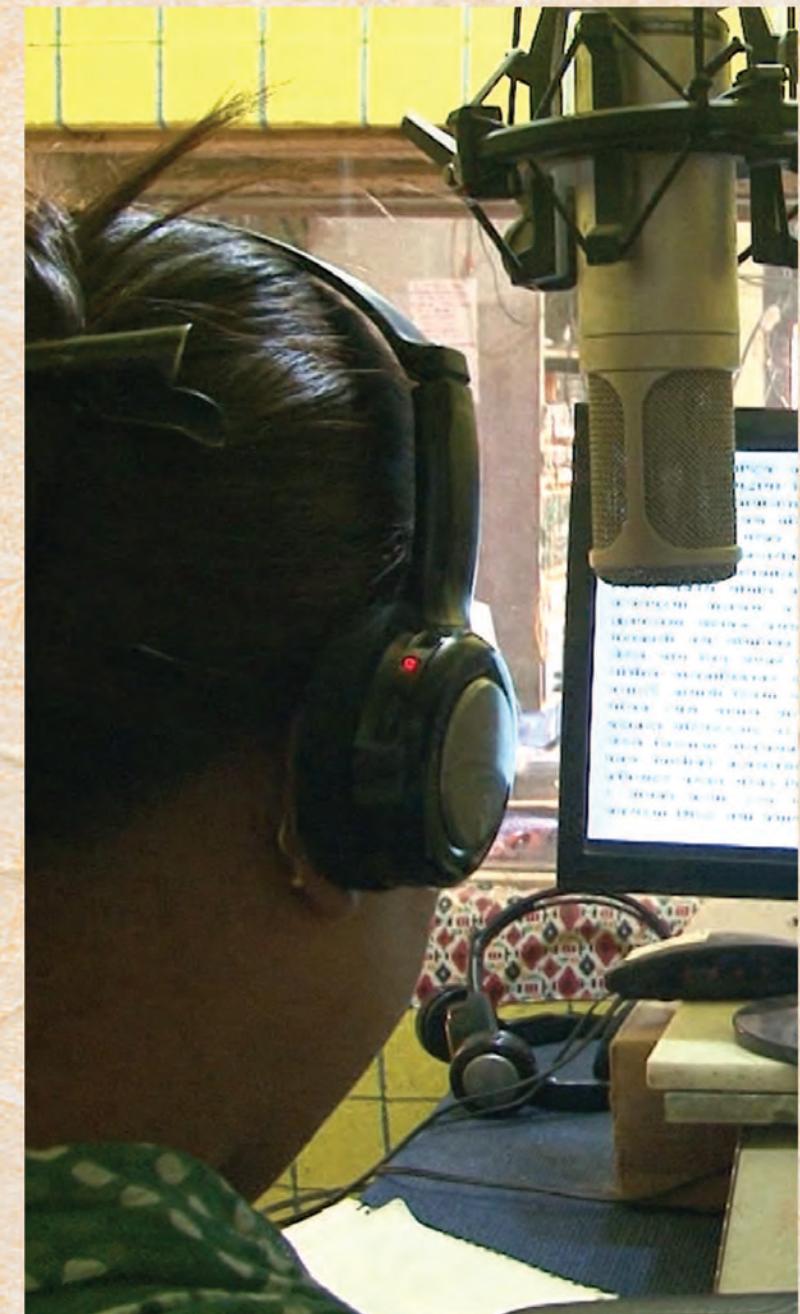
अध्यक्ष, सामुदायिक सतर्कता समूह, ढिकुरपोखरी, कास्की

सामुदायिक सतर्कता समूह गठन भएपछि हामीले विभिन्न चेतनामूलक कार्यक्रम जन्यौं। समूहमा हरेक क्षेत्रका मानिसहरूलाई समेटिएको छ। गाविसले पनि स्थानीय बासिन्दा मिलेर वैदेशिक रोजगारीलाई व्यवस्थित बनाउन गरेको यो अभियानलाई सहयोग गरेको छ। नौ वटै वडामा घरदैलो कार्यक्रम गरेका छौं। वैदेशिक रोजगारीमा जादौं सामुदायिक सतर्कता समूहमा कोही न कोहीसँग सम्पर्क गरेर जानु भनेर गाविस कार्यालयमा सूचना ठाँसेर राखेका छौं। यो गाविसबाट कति महिला विदेश जानु भएको छ, कति पैसा भित्रियो, कति लाश भित्रिए भनेर तथ्याङ्क संकलन गर्न थालेका छौं। वैदेशिक रोजगारीबाट ल्याएको रकम कतिपय अवस्थामा दुरुपयोग पनि हुने गरेको थियो तर हात्रा कार्यक्रमहरूले गर्दा कतिपयले व्यवसाय शुरू गरेका छन्। ढिकुरपोखरी गाविसबाट मात्र अहिले करीब एक सय पचास जना सुरक्षित रूपमा वैदेशिक रोजगारीमा जाने आउने वातावरण बनेको छ।

संचारसंगको सहकार्य

कुनै समय नितान्त नयाँ विषयका रूपमा रहेको वैदेशिक रोजगारको मुद्दा अहिले संचार क्षेत्रमा निकै महत्वका साथ प्रकाशन तथा प्रसारण हुने गरेको छ। कतिपय संचारकर्मीहरूले यसैलाई आफ्नो विशेषज्ञताको कार्यक्षेत्र समेत बनाउन थालेका छन्। विशेषतः युएन वुमनले शुरू गरेको सन् २००१ को संचार अभियान पछि आएको परिवर्तन उल्लेखनीय छ। कुनै बेला वैदेशिक रोजगारीको कुरा उठ्दा महिलाको प्रसंगले स्थान पाउँदैनयो भने अहिले महिलाका सरोकारहरू मूलप्रवाहीकरण भएका छन्। संचार माध्यमहरूमा गरिने कार्यक्रममा पनि वैदेशिक रोजगारीमा संलग्न, यस क्षेत्रमा कार्यरत वा विज्ञ महिलाहरूको आवाजलाई प्राथमिकतामा राख्ने गरेको देख्न सकिन्छ। हाल विभिन्न जिल्लाहरूमा यस मुद्दालाई मिडियाले प्राथमिकतामा राख्ने गरेका छन् भने वैदेशिक रोजगारीमा गएर फर्किएका महिला सफलताका कथाहरु प्रकाशित गर्ने, अन्तर्किया र क्षमता अभिवृद्धि लगायतका कार्यक्रम भइरहेका छन्।

बिता बस्नेत
अध्यक्ष, मिडिया एड्भोकेसी ग्रुप

वैदेशिक रोजगारी घरघरको चथार्थ भए पनि स्थानीय स्तरमा बसेर काम गरिरहनु भएका संचारकर्मी साथीहरले यो महत्वपूर्ण बीठ हुन्छ भनेर सोच्नुभएको थिएन। सबैभन्दा ठूलो कुरा संचार क्षेत्रमा त्यति धेरै मुद्दा बन्न नसकेको वैदेशिक रोजगारी मुद्दा बन्न सक्यो। १५ जिल्लामा वैदेशिक रोजगारीमा जोखिमदेखि लिएर सफलताका कुराहरु आए। मिडियाले वैदेशिक रोजगारीलाई स्थान दिएपछि जान चाहने तथा गएर फर्किएकालाई यसले मद्दत गर्न्यो। उहाँहरुले गर्वुभएका कागहरुलाई महत्व दिएर जनमानसमा पुन्याउने काम गर्न्यो। त्यसले जनमानसमा वैदेशिक रोजगारी प्रतिको सचेता बढ्यो र संचारमा फरक फरक मुद्दालाई ल्याउनुपर्ने रहेछ भन्ने कुराको बोध भयो। यो मिडियाको लागि बिकाउ कुरा पनि रहेछ साथै सामाजिक दायित्व पनि निर्वाह गर्ने रहेछ भन्ने आवाजाको विकास भयो।

यस क्रममा विभिन्न किसिमका मुद्दाहरु आए। केन्द्रदेखि स्थानीय सरोकारवालासर्वमलाई आफ्नो गाउँबाट कलम चलाउन, अनुसन्धान गर्न भविक्तव्यायो। केन्द्रमा आफूले बनाएका नीतिहरुलाई कार्यान्वयन गर्नुपर्छ भन्नेदेखि लिएर स्थानीय तहमा सचेत भएर/सबै कुरा बुझेर मात्र वैदेशिक रोजगारीमा जानुपर्छ भन्ने कुराको विकास भएको छ।

वैदेशिक रोजगारी भनेपछि हामी तेस्रो देशको मात्रै कुरा गर्थ्यौं, भारतको कुरा गरिदैनयो। यो कार्यक्रमले भारतमा रोजगारीका लागि जानेको पनि प्रसंग उठायो। यो कार्यक्रममा मिडिया एड्भोकेसी सकिशाली माध्यम हो भन्ने कुराको रागो अभ्यास भएको छ। युएन वुमनले सन् २००२ देखि संचारसंग सहकार्य गरेको थियो। आज संचार वैदेशिक रोजगारको बलियो साझेदारको रूपमा उभिन थालेको छ।

अर्जुन उप्रेती
संचारकर्मी, इटहरी

हामीले सन् २००२ बाट वैदेशिक रोजगारीको विषयमा काम गर्न थाल्यौं। शुरुमा युएन वुमनले वैदेशिक रोजगार, यसको लाभ तथा लागत र अन्य महत्वपूर्ण पक्षहरु कसरी संचार क्षेत्रको विषय हुन सक्छ भनेर छलफल चलाएको थियो। पहिले त कति साथीहरु वैदेशिक रोजगारको रिपोर्टिङ भन्दै खालि बेचबिखनको कुरा ल्याउनु हुन्थ्यो। यी दुइ विषय एकदम सरबन्ध राख्ने तर पृथक विषय हुन्। त्यसपछि यो पनि नयाँ र रागो विषय हो भन्ने हामीलाई लाभ्यो। हामीले वैदेशिक रोजगारीको मुद्दालाई मिडियामा ल्याउन थाल्यौं। १५ जिल्लाका पत्रकार साथीहरु भिलेर एउटा नेटवर्क बनायौं। त्यसपछि १५ जिल्लाकै मुद्दालाई मिडियामा ल्याउने, नरामा पक्षलाई घटाउने र सफल कथाहरुलाई अधि ल्याउने गर्न थाल्यौं। यो विषय बारबार मिडियामा आउन थालेपछि सुनसरी जिल्लाका प्रमुख जिल्ला अधिकारीको नेतृत्वमा अनुगमन ठोली बनाएर जिल्लामा अनुगमन शुरु भयो। त्यस क्रममा इटहरीमा र धरानमा एक-एक वटा गैरकानूनी र्यानपावर बन्द भए। तीनजना एजेन्ट पक्काउ परे। अनुगमनको कामलाई जिल्ला प्रशासन कार्यालयले नियमित गरेको छ। यसका साथै जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा एउटा हेल्प डेस्क राखिएको छ। कोही महिला पासपोर्ट बनाउन आउँदा पहिले त्यहाँ पठाएर काउनिसलिङ गरिन्छ। मिडिया क्यानपेनपछि गैरकानूनी ढंगले वैदेशिक रोजगारीमा जाने क्रम रोकिएर कानूनी प्रक्रिया पुन्याएर जाने क्रम बढेको छ।

सामुदायिक सतर्कता समूहको गठन र प्रभाव

वैदेशिक रोजगारीमा अधिकांश मानिस गाउँबाट जाने गर्दछन्। तर यस सम्बन्धी काम गर्ने निकायहरु केन्द्रिकृत छन्। समस्या यहाँबाट शुरु हुन्छ। पर्याप्त जानकारी विना वैदेशिक रोजगार सुरक्षित हुन सक्तैन। कार्यक्रम मार्फत सामुदायिक सतर्कता समूह गठन गरी वैदेशिक रोजगार सम्बन्धी जानकारीलाई विकेन्द्रित गरिएको थियो। छनौट गरिएका १५ जिल्लाका ३१ गाविसमा यस्ता समूहहरु गठन गरिएको छ।

सुरक्षित वैदेशिक रोजगारीका लागि ग्रामीण स्तरबाटै सही सुचना प्रसार गर्ने सतर्कता समूहहरु वैदेशिक रोजगारीमा जाने कामदार र तिनका परिवारका निम्न सूचनाको संचाहकका रूपमा रहेका छन्। साथै यिनीहरुले सुचना मात्र संप्रेषण नगरेर ठगीमा परेकालाई सहयोग गर्ने, विदेशमा अलपत्र परेका तथा विरामी भएर फर्केकालाई सेवा पाउने निकायसम्म उनीहरुको पहुँच बढाउने काम समेत गरेका छन्।

सामुदायिक सतर्कता समूहको बैठक